

A Saint-Roch templomban a koporsód túlságosan is kicsinek tűnik. George nagybátyám veszi át a szót, hogy felidézze az emlékedet. Nagyon szeret téged, és olyasmiket mond, amiket szívesen hallanál. Semmi olyasmit nem említ, amitől rossz érzésed támadna. Nem ejti ki a száján annak a filmnek a címét, amely világhírűvé tett, ugyanakkor a veszteted okozta. Itt, a ravatalnál nem kerül szóba *Az utolsó tangó Párizsban*. Kedves kis beszédében azt mondja, hogy az ő emlékeiben egy kis kabrióban ülsz, a hajadat fújja a szél, és vidáman kacagsz Jack Nicholson mellett, akivel Michelangelo Antonioni *Foglalkozása: riporter* című filmjében szerepeltek együtt. Te már hosszú évtizedek óta hallani sem akartál a *Tangóról*. Szinte kővé dermedtél, amikor bárki felemlegette azt a táncot, amely annyi fájdalmat okozott. Egy 1983-as felvételen, több mint tíz évvel a film után, összekulcsolt kézzel, szinte könyörögve kéred a riporternőt: *Kérem, kíméljen meg. Nem akarok a Tangóról beszélni!* Eredetileg a legújabb szerepedről és Luigi Comencini *L'Imposteur* című filmjéről készült volna a beszélgetés, ám a riporternőt egy cseppet sem érdekelt a film, számára ez csak ürügy volt, hogy találkozhasson veled. A többi újságíróhoz hasonlóan kizárólag a *Tangóról* kérdez, azt akarja, hogy újra meg újra el-

meséld a történetet. Te erre kedvesen, nyugodtan felelsz, és hosszas magyarázkodásba fogsz: *Min- dig, mindenkinek ez jut eszébe rólam. Soha nem szabadulhatok a Tangótól. Most már elég! Előtte is csináltam dolgokat, és anélkül is sok mindent csináltam volna.* Nem tudom, valóban elhitted-e, hogy a *Tangó* nélkül is lett volna helyed a filmipar- ban. Olyan gyakran hangoztattad ezt, talán mert mélyen hinni akartad, hogy így van. Megpróbálad könnyebb mederbe terelni a beszélgetést. *Beszél- jünk inkább a Foglalkozása: riporter című filmről, az sokkal közelebb áll hozzám!* A riporternő nem felel. Már nem is vagy olyan érdekes.

Tudod, Maria, nem neked kellett volna Jeanne-nak lenned. Bernardo Bertolucci eredetileg nem téged szemelt ki a szerepre. Nem neked kellett volna ott lenni a zárt lakásban, Párizsban, Paullal, ezzel a negyvenöt éves amerikai fickóval, aki, miután a felesége öngyilkosságba menekült, egy húszéves fiatal lánnyal keveredik viszonyba. Nem neked kellett volna végigélni azt a két napot, tele sexualitással és egyre kegyetlenebb erőszakkal. Az a szóbeszéd járta, hogy Bertolucci eredetileg két férfiről akart filmet forgatni, de idővel lemondott a tervéről. Bertolucci felkapott rendező akkoriban. 1970-ben *A megalkuvó* című filmje komoly elismerést kapott a kritikusoktól. A *Tangóval* a szexuális forradalom árnyoldalát kívánja bemutatni. Paul szerepét eleinte Jean-Louis Trintignant-nak szánja, akivel az előző filmjét is forgatta, ám a színész visszautasítja a felkérést, miután elolvassa a forgatókönyvet. *A filmedben egyfolytában szerelmeskednek. Ne haragudj, de én még meztelenre sem szívesen vetkőzöm.* A fiatal lány szerepére Dominique Sandát szeretné felkérni, akivel te is gyakran összefutsz a párizsi éjszakai mulatókban. Mivel Sanda akkor már Christian Marquand gyermekét várja, nemet mond, így kútba esik Bertolucci terve, hogy *A megalkuvó* két főszereplőjét szerepeltesse újra. Ekkor úgy dönt, hogy Párizsba

utazik, hogy találkozzon a kor két legismertebb színészeivel, Jean-Paul Belmondóval és Alain Delonnal. Belmondo találkozni sem akar a rendezővel, mondván, ő nem vesz rész pornófilm készítésében. Delon kéreti magát, nem mond sem igent, sem nemet, csak húzza az időt. Bertolucci nem jut előbbre, nem talál szereplőket. Ekkor egy ismerőse Brandót ajánlja. Az amerikai filmipar misztikus alakjának hírneve kissé megkopott, a legutóbbi filmjei nem hoztak sikert, ezért a hollywoodi stúdiók kezdtek elfeledett, letűnt színészként tekinteni rá. Brando negyvenhét éves, megöregedett, meghízott. Miután megvásárolt egy polinéziai korallszigetet, anyagilag a csőd szélére került. Hamarosan újra felível a karrierje, de ezt ő akkor még nem tudja. Az újabb sikerek karnyújtásnyira vannak, két fiatal rendező személyében. Az egyikük Francis Ford Coppola, aki 1971-ben *A Keresztapa* címszerepére kéri fel, a másikuk Bertolucci, aki Paul szerepét kínálja neki. Brando végül rááll a dologra, de nem egyszerű meggyőzni őt. Az első találkozás Párizsban zajlik. Bertolucci felvázolja a tervét: egy férfi és egy nő történetét szeretné megmutatni, akik szinte kizárólag testkontaktus által kommunikálnak egymással, a társadalmi szerepek teljes mellőzésével. Brando egy ideig kéreti magát, nem adja be a derekát olyan egyszerűen. Magában morog, a homlokát ráncolja, de legalább abba belemegy, hogy megnézze *A megalkuvót*. Úgy repül haza Amerikába, hogy a bőröndjében lapul a film. Néhány héttel később felhívja Bertoluccit, és

meghívja őt Los Angelesbe két hétre, hogy a *Tangóról* beszélgesse nek. Hosszas megbeszélések után Brando beleegyezik, hogy 250 000 dollárért, illetve a bevételek tíz százalékáért elvállalja Paul szerepét. Ez akkoriban szokatlanul magas fizetésnek számít. Bertoluccinak most már csak az oroszlán párját kell megtalálnia. Egyszer látott téged egy fényképen Dominique Sanda mellett, aki akkor már a barátnőd volt. A párizsi munkatársai igyekeznek rávenni, hogy ne téged válasszon. *Azt mondták, ez a lány minden este a Castelben táncol* – meséli majd évekkel később a rendező, majd hozzáteszi: *Senki nem látta benne azt, amit én, senki nem látta meg azt a természetes érzékiséget a vékony alkata és a márkáns vonásai mögött.* A legelső találkozások után több alkalommal is megkér, hogy müttesd meg a hatalmas kebledet. Te erre nem vagy hajlandó. Ez az egyetlen dolog, amiben kitartasz. Minden másban aláveted magad az akaratának.

Eleinte kicsit bizonytalan vagy. Később bevallod, hogy nem értetted teljesen a forgatókönyvet, de az azért világos számodra, hogy rendkívül merész és veszélyes vállalkozás. Az ügynököd félresöpri az aggodalmadat, és olyan érveket sorol, amelyekre nem tudsz mit mondani: *Az első főszerepre Marlon Brando mellett az ember nem mond nemet.* Tizenkilenc éves vagy, kiskorú, de végül belevágsz abba a filmbe, amely a hetvenes évek legnagyobb botrányát kavarja majd. Az anyád aláírja az engedélyt, hogy eljátszd a szerepet.

Első alkalommal a Passy hídon találkozol Brandóval, ahol épp egy jelenet forgatására készülsz. Mosolyogva állapítod meg, hogy Brando magas talpú cipőt visel. Szóval mégsem olyan magas, jegyzed meg magadban. Nem lesz semmi gond. Nem tartasz semmitől. Bemelegítésképpen Bertolucci először a Jean-Pierre Léaud-val közös jeleneteiteket forgatja le. Léaud, aki Godard és Truffaut kedvenc színésze, a fiatal udvarlódát alakítja a filmben. Bertolucci nem akar rögtön az oroszlán elé vetni. Nem akarja, hogy megijedj. Különös módon Brando is zavarban van. Markáns álla és a mélyen zengő hangja mögött meglátod benne a gyermeki kedveséget. Igyekszik elnyerni a bizalmadat. Először is megkérdi tőled, mi a horoszkópod. Te nem csodálkozol, téged is nagyon érdekel az asztrológia. Rögtön válaszolsz is neki: *Kos*. – *Az enyém is* – mondja Brando. *És az aszcendensed?* – *Mérleg*. – *Akkor nagyszerűen meg fogjuk érteni egymást* – vonja le a következtetést Brando. – *Ami fontos, hiszen lesz néhány egészen intim közös jelenetünk*. Ezzel csókot nyom az arcodra, pontosan úgy, ahogy egy édesapa puszilja meg a lányát.

A forgatás során az első közös jelenetek az ágyban zajlik. Legalább most már tudod, miről is van szó. Ha eddig kétségeid lettek volna, milyen filmet forgattok, ezek után nem lesznek. Brando kérésére Bertolucci végül beleegyezik, hogy a meztelen jeleneteket kisebb stábbal vegyék fel. A forgatás helyszínére nem is mehetnek külsősök. A fényképezészek és a kíváncsiskodók kénytelenek egész nap az utcán várni, hogy végre egy pillantást vethessenek rátok. Van, aki kibérel egy szemközti lakást, csak hogy egy-egy képet készíthessen. Egyedül a makacs és kíváncsi Jeanne Moreau-nak sikerül áttörnie az akadályokon, csak hogy a bejusson a forgatásra. Lassan egész Párizsban híre megy, hogy az olasz rendező egy egészen szokatlan és zavarba ejtő filmet készít.

A forgatás során Marlon Brando diktálja a feltételeket, ő szabja meg, mit tehet a stáb, és mit nem. Mindenkit egyenlőként kezel. Szó sem lehet róla, hogy a technikai munkatársaknak rosszabb ellátás jusson, mint a színészeknek. A szünetekben mindenkinek aperitifet és szendvicseket kínál, amelyeket természetesen saját zsebből fizet. *Mindenki mást tiszteletben tartott – meséled majd később –, a munkakörüktől függetlenül. Egész életemben becsületes, nagyvonalú emberként fogok rá emlékezni.*

Brando este hatkor ott hagyja a forgatást, visszavonul a hotelszobájába, hétvégén pedig nem hajlandó dolgozni. Bertolucci neki mindent elnéz, téged bezzeg nem kímél. Te még éjfélig maradsz, hétvégén pedig Jean-Pierre Léaud-val forgatod a közös jeleneteket. Keményebb megpróbáltatás, mint lefutni egy maratont. Teljesen kimerülsz a sok munkában. A forgatás tizenöt hete alatt tíz kilót adsz le. A munkatársak számtalanszor szemtanúi, hogy keserves sírásra fakadsz. Van, aki egy-egy kedves szóval vagy egy pillantással igyekszik vigasztalni, mások úgy tesznek, mintha észre sem vennék a szenvedésedet. Úgy vélik, épp elég szerencsés ez a kis senki, hogy Brando mellett főszerepet játszhat, nehogy még panaszkodjon is! Időről időre megpróbálsz felemelni a szavad, és elpanaszolod Bertoluccinak, hogy a napi tizennégy óra forgatás túl sok... Bertolucci még csak a szemedbe sem néz, úgy vágja oda kíméletlenül: *Te egy kis senki vagy! Én fedeztelek fel, szóval csinálod, amit mondok, vagy elmehetsz a fenébe!*

Bertolucci hamar rádöbben, micsoda időzített bomba ez a film. A stáb tagjaival aláírtak egy titoktartási szerződést, nehogy bármi is kiszivároghjon. Bertolucci úszik a boldogságban. A Marlon–Maria kettős ragyogóan működik, a kislány engedelmes, a nagy színész pedig olyan kiválóan alakítja a szerepét, amiről Bertolucci még csak nem is álmodott. Brando tanácsokat ad neki, javaslatokat tesz a kamerabeállításokra, szinte átveszi a rendező szerepét. Bertoluccit lenyűgözi a hollywoodi nagymenő határozottsága, és boldogan hajol meg az akarata előtt. Végére is nem épp az alárendeltségről szól a film? Te csendben figyeled a két férfit, bár kissé furcsállod, hogy Brando a kezébe veszi az irányítást.

Te az utolsó percben csatlakozol a munkálatokhoz, téged már csak akkor hívnak, ha a világítást kell próbálni, aztán leforgatod a jelenetet, és utána senki nem szól hozzád egy szót sem. Bertoluccival a forgatás során egyszer sem beszélsz. Az ő szemében te nem is létezel. Bertolucci kizárólag Brandóval van elfoglalva.

A rendezőt Brandón kívül egyedül a fényhatások és a színek érdeklik. Narancsos árnyalatú filmet akar, a hetvenes évek színét, a hippik, az indiai szárik és fűszerek színét, a vallási guruk köntösének színét, ami egyben a kaliforniai nap színe is, a vi-

talítás és az energia szimbóluma. Az első felvételek után megnyugszik, sikerült megtalálni a megfelelő árnyalatot. A lakásban, a lehúzott redőnyök mögött Bertolucci összekomponálja a jeleneteket, de még mindig nem teljesen elégedett. Valami még hiányzik, kellene egy jelenet, amely nyíltan a nézők elé tárja a nemi erőszakot, kellene egy szinte elviselhetetlenül fájdalmas esemény, amely valóban botrányossá teszi majd a filmet. Egy reggel Bertolucci félrevonja Brandót, és felveti, hogy forgassanak le egy anális közösülést ábrázoló jelenetet, ami nincs benne a forgatókönyvben. A két férfi megegyezésre jut. Elhatározzák, hogy Mariának egy szót sem szólnak, nehogy megijedjen, hadd érje meglepetésként az egész. Elképzelhető, hogy aznap megérezed, milyen furcsa a hangulat a forgatáson? Talán észreveszed, milyen sokatmondó pillantásokat vált a színész és a rendező az operatőrökkel? Vagy túlságosan kimerült vagy, és nem fogsz gyanút? Kinek az ötlete a vaj? Brandóé, ahogy később Bertolucci állítja? Felvétel! Maria és Marlon egymás mellett fekszenek a padlón, ruhában. Brando egyszer csak a hasadra fordít, letolja a nadrágodat, fog egy darab vajat, a fenekedhez nyomja, majd neked feszül. Te kétségbeesetten kapálózol, vergődsz, kiabálsz, sírsz. Képtelen vagy kiszabadulni a szorításából, Brando testének súlya leszorít. Bertolucci filmre veszi a rémületedet és a dühödet. Egyetlen felvétel születik. Bertolucci csak annyit mond, *rendben, ez jó lesz!* Nem tartott sokáig az egész, de

számokra egy örökkévalóság volt. Brando enged a szorításán, te pedig rögtön talpra ugrasz. Gyilkos pillantásokkal méred végig őket, a szemedbe könnyek gyűlnek. Mérgedben összetöröd a díszletet, letéped a függönyt, eltörsz egy vázát, egy lámpát, a földre hajítasz mindent, amit csak érsz. Bemene-külsz az öltöződbe. Egy jó ideig nem is mozdulsz onnan. A rendezőt mindez egy cseppet sem érdekli, ő megkapta, amit akart, jobbat elképzelni sem tudott volna. *Teljesen kikelt magából, elmondott mindennek engem, Marlont és az összes férfit* – mesélte szenvtelenül Bertolucci, amikor évekkal később erről a jelenetről kérdezték őt.

A forgatás alatt teljesen kikészülsz. Rádöbbsz, hogy ez a jelenet örökre nyomot hagy benned, akár egy elfuserált tetoválás, amit az ember egész életében takargatni próbál. Nem számít, hogy magát az aktust csak eljátszottátok, te mégis úgy érzed, megerőszakoltak, bemocskoltak. Még nem tudod ugyan, de megakadályozhatnád, hogy ez az előre meg nem írt jelenet a filmbe kerüljön. Fogadhatnál ügyvédet, beperelhetnéd a producert, rákényszeríthetnéd Bertoluccit, hogy vágja ki a jelenetet. Te azonban fiatal vagy, egymagad vagy, nincs melletted senki, aki tanácsot adna. Nem ismered a filmgyártás világát, a szabályait, a törvényeit. Te vagy a tökéletes áldozat.

A híre megelőzte a filmet. Futótűzként terjedt a hír, hogy Bertolucci ezúttal túl messzire ment, hogy a nagy Marlon végre visszatér, és hogy a film nagy szenzációja egy érzékeny szép, provokatív, fiatal lány, akit eddig kizárólag az éjszakai mulatók közönsége ismerhetett. Karácsony előtt néhány nappal, a premier előtti vetítésen alig van szabad hely. A teremben már az első képsoroknál igen feszült lesz a hangulat. Jean-Luc Godard az első tíz perc után kiviharzik. *Micsoda borzalom!* – kiabálja magából kikelve. Te nem hallod őt. Inkább kint várakozol az utcán, farmerben, csizmában és egy vastag kabátban. Fel-alá járkálsz, a járdát rugdalva, nehogy elgémberedj, és csak fülelsz, de egyetlen szó sem szűrődik ki hozzád. A vetítés végén a meghívottak zavartan, döbbsent csendben távoznak. Elmennek melletted, de rád sem hederítenek. Azok, akik mégis felismernek, átnéznek rajtad, mintha ott sem lennél, mintha nem várakoznál ott a hidegben egyik cigarettáról a másikra gyújtva. Csak egyvalaki áll meg előtted. Az illetőt Jean Sebergnek hívják. Tizennégy évvel idősebb nálad, gyönyörű, szőke nő. Ő az Iowai Egyetemen tanulta a színészetet, míg te az élet iskolájában. Már láttad őt Preminger *Szent Johanna* és *Jó reggelt, búbánat!* című filmjeiben, a *Kifulladásigban* és Robert Rossen *Lilith* című film-

jében. Bizonyára nem tudsz róla, de van bennetek valami közös: Jean Seberg tizenkét évesen annyira rajongott Marlon Brandóért, hogy elhatározta, színésznő lesz. Jean szorosán magához ölel. Karja körülfonja vékony kis testedet. Jean Seberg ekkor már nem a régi önmaga. Még mindig szép, legalábbis te gyönyörűnek látod őt, de a ragyogó karrierjének már vége. A boldogtalan szerelmi kapcsolatok és a feneketlen bánat megviselték a fiatal és üde Patriciát, aki Jean-Luc Godard 1960-as, *Kifulladásig* című filmjében Jean-Paul Belmondo partnere volt. A bánatát idővel alkoholba és drogokba fojtotta. Az új hullám ikonikus alakja már csak kis költségvetésű filmekben kap szerepet. Elvált Romain Garytól, a híres írótól, a *Tangó* előtt két évvel pedig elveszítette a lányát, Ninát. 1979 szeptemberében több sikertelen öngyilkossági kísérlet után végül holtan találják. Meztelen teste takarókba bugyolálva fekszik a fehér Renault-ja hátsó ülésén Párizs előkelő tizenhatodik kerületében.

Aznap te életedben először találkozol vele, mégis ismerősnek tűnik az ölelése. Így a vékony, fiatal lányok és az ijedt kismadarak ölelnek. Jean belefúrja az arcát a hullámos hajadba, és a füledbe súgja: *Vigyázz magadra!*

Az utolsó tangó Párizsban 1972. december 15-én jön ki, és „kizárólag tizennyolc év felettieknek” ajánlják. Ez a megszorítás természetesen rengeteg ember kíváncsiságát felkelti. A film rövid időn belül hatalmas botrányt kavar. Olaszországban hivatalos panaszt nyújtanak be, és hatalmas vita tartja lázban az egész országot. A katolikusok szervezkedni kezdenek, a baloldal pedig nehezményezi, hogy korlátozzák a művészi szabadságot. A *Tangó* már nem csupán egy film, jóval többről van itt szó. A *Tangó* egy egészen komoly, ősrégi harc szimbólumává válik. A film kapcsán egymásnak esnek az erkölcsi rend védelmezői, és azok, akik kiállnak az önkifejezés jogáért. Az olasz igazságszolgáltatás két hónap felfüggesztett börtönbüntetésre ítéli Bertoluccit, Brandót és Schneidert is. A film kópiáit megsemmisítik. Ez Bertolucci diadalmenete: a filmje szenvedélyeket korbácsol fel, erről beszélnek a bárókban és az éttermekben, a művészek és a politikusok köreiben. Az emberek egymás torkának esnek. A *Tangó* a politikai életben is jelentős vihart kavart, szinte újrarájzolja a világtérképet. A diktatúrákban, mint például a Szovjetunióban vagy Franco Spanyolországában hamar betiltják. A demokráciákban óvatosan ugyan, de engedélyezik a bemutatását. New Yorkban eleinte mindössze egy

moziban játsszák, ahol egy hétre előre kell jegyet foglalni. Az Amerikában rendezett premier előtti vetítésre te is elutazol. Itt megtapsolnak, megélejeznek, ünnepelnek. Végre megízleled a sikert, de óvatos vagy. Már magad sem tudod, mit gondolj. Még mindig nem érted, mi folyik körülötted, miért van az, hogy egyszer megszólíznak, máskor meg dicséretekkel halmoznak el. Húszéves vagy. Néhány hét alatt világhírű leszel egy olyan szerepnek köszönhetően, amely – már előre érzed – útját állja majd az álmaidnak.

Számodra most kezdődik minden, Brigitte Bardot viszont bejelenti, hogy felhagy a filmezéssel. Nem forgat többet, torkig van az egésszel. Mostantól az állatoknak szenteli minden idejét, hiszen, ahogy neked is mondja, ők sokkal többet érnek, mint az emberek. Te nem lepődsz meg, de felkavar a döntése. Nem mondasz neki ellent, tudod, hogy úgysem gondolja meg magát. Még azt is hozzáteszi, hogy elege van Párizsból. Saint-Tropez-ba költözik, gyermekkorának kedves helyszínére, ahol hajdanán a családjával töltötte a nyarakat, és ahol később megízlelte a sikert Vadim *És Isten megteremté a nőt* című filmjének köszönhetően. 1973-ban járunk, amikor kénytelen vagy elhagyni Bardot lakását a Paul Doumer sugárúton.

A rokonaid körében a *Tangó* kifejezetten kínos téma. A féltestvéred, Manuel, aki hat évvel fiatalabb nálad, nekiszegezi a kérdést az apátoknak, Daniel Gélinnek: *Mindenki erről a filmről beszél. Azt mondják, hogy a főszereplője a te lányod. Igaz ez?* – *Nem igaz* – feleli az apád. – *Ő csak egy kezdő kis színész.*